

KS Karol

Kina. Den andra kommunismen

K.S. Karol (pseudonym för Karol Kewes) föddes i Polen 1924. Han befann sig 7 år i Sovjet (under och efter Andra världskriget). Åren 1946-48 var han i Polen och emigrerade sedan till Frankrike (Paris), där han sedan dess verkat som journalist (bl a i tidningarna *Nouvel Observateur* och *New Statesman*), med specialinriktning på Östeuropa, Sovjet, Kina och Kuba. Han är författare till flera böcker, bl a två om Kina.

Karol var positiv till Kuba och Kina. Han kan betraktas som en anti-stalinistisk maoist av det slag som fanns i Sydeuropa (Italien, Frankrike, Spanien – han medverkade också regelbundet i den italienska vänstertidningen *Il Manifesto*). Vid en läsning av Karols texter om Kina, så kan han ibland verka väl apologetisk och överskylande mot vissa företeelser i Kina, särskilt med Kulturrevolutionens facit i hand. Men Karol var ingen papegoja. Han var på det klara med och förteg inte att det i de ”socialistiska länderna” var vanligt att skriva om historien för politiska syften. Därför använde sig han även av andra källor än de som var politiskt ”renläriga” och sanktionerade. Det bidrar till att hans skrifter är intressanta och läsvärda.

Följande är översatt ur Karols bok *China – The other Communism*, 1967 (ursprungligen utgiven på franska 1966). De översatta avsnitten behandlar huvudsakligen den tidiga kommunismen i Kina, och bl a får vi en inblick i hur de kinesiska kommunisterna vid tiden för Karols Kina-besök (kring 1965) såg på Chen Duxiu, en av det kinesiska kommunistpartiets grundare, som utstöttes redan 1927-28.¹

Lägg märke till att boken färdigställdes innan den kinesiska kulturrevolutionen bröt ut på allvar och då flera av de kommunistledare som refereras (t ex Liu Shaoqi) råkade i onåd.

Mer av Karol på marxistarkivet:

[Castros Kuba](#)

[Det polska kommunistpartiets tragedi](#) (intervju med Isaac Deutscher)

[Familjen Althussers tragedi](#) (artikel från 1980)

Se även litteraturtipsen allra sist i detta dokument.

¹ Formellt utslöts Chen Duxiu ur kommunistpartiet i november 1929. Idag är han i stort sett fullständigt ”återupprättad”.

Introduktion

...

Mellan Stalin och Mao

[s 15-22]

Vi slog flera rekord i Kina; till att börja med rekordet för vistelsetid där. Journalister som inte är permanent krediterade tillbringar sällan mer än två månader i Peking. Vi stannade där i två månader och ytterligare två i provinserna, vilket gav oss möjlighet att sätta ett nytt rekord för tillryggalagda mil i Kina. Vi reste på längden och bredden över landet, från Kunming och Nanning (vilka ligger vid gränsen till Vietnam) till Harbin, som ligger nära den ryska gränsen; från Shanghai i sydöst till Yanan i nordväst.

Och under vår vistelse gjorde vi ett rekordstort antal intervjuer och besökte ett rekordstort antal fabriker, folkkommuner, skolor och universitet. Men vårt mål var naturligtvis inte att sätta rekord.

Karol samtalar med Zhou En-lai under sitt Kina-besök

Från allra första dagen i Peking slogs jag av det kinesiska systemets märkvärdigt skiftande karaktär. Den officiella jargongen, såväl som den teoretiska attityden hos personer som jag talade med, och porträtten av Stalin som man ser nästan överallt, påminde mig om min ungdom i ryska Sovjet. Men i andra sammanhang misslyckades jag med att få det kinesiska puzzlets bitar att passa i ett stalinistiskt mönster. Till exempel hade lönesystemet absolut ingenting gemensamt med det tidigare sovjetiska systemet. Den sorts hjälte som framhålls för massornas beundran är också helt annorlunda. Mycket annat ger bevis för radikala skillnader. Jag fick det paradoxala intrycket av att man i den gamla stalinistiska formen hade hållt material som Stalin inte skulle ha accepterat till något pris.

Att vi drev våra undersökningar så långt det var möjligt berodde till stor del på att vi ville få kläm på denna motsättning mellan kinesernas stalinistiska doktrinära ortodoxi och deras ”kätterska” praktik.

För oss bildade det stalinistiska systemet en helhet: ett speciellt sätt att snabbt industrialisera ett underutvecklat land, ett monolitiskt parti som kontrollerade allt, en sorts religiös ideologi med syfte att öka arbetarnas flit och rättfärdiga den obarmhertiga repressionen mot dem som inte anpassade sig. Alla dessa element skapade en speciell människotyp och var så väl sammanvävda att det var svårt att säga vilket som hade skapat vad – om till exempel det var industrialiseringsprocessen och tvångskollektivisering som födde den stalinistiska ideologin,

eller tvärtom, att industrialiseringen och kollektiviseringen drevs på ett så brutalt sätt som ett resultat av den ideologi som hade skapats genom Stalins kontroll av partiet. I verkligheten hände allt detta: de metoder som användes påtvingades Sovjetunionen av den situation som det befann sig i 1927, och det gick kanske inte att ta till andra metoder om man ville uppnå sina mål.

Det var inte stalinismens försvarare som hävdade detta. Även om västliga analytiker och historiker angrep den stalinistiska religionen, så visade de att Stalin var lika mycket sitt systems fånge som dess påskyndare. Som trollkarlens lärling släppte han lös en kedjereaktion som han inte kunde kontrollera, och under händelsernas tryck tvingades han ta beslut grundade på tillfälliga omständigheter, vars konsekvenser han inte kunde förutse.

Stalin räknade inte kallt med att han skulle tvingas skicka 20 miljoner medborgare till tvångsarbetsläger. Inte heller förutsåg han att han skulle tvingas favorisera, på ett sätt som innebar konsekvenser, nyckelarbetare och kadrer. Dessa åtgärder dikterades av behovet av socialisering i ett land som varken politiskt eller ekonomiskt var förberett för det och i vilket vanligt folk inte undergivet accepterade order uppifrån.

För att uppnå sina mål var Stalin utan tvekan medveten om att han måste använda både piska och morot, men han förutsåg säkerligen inte hur mycket förtrycket skulle öka eller den grad av korruption som en politik med favorisering skulle leda till i en period av knapphet. Hans ofelbarhet, framsynthet och ortodoxa ”marxism-leninism”, helgonförklarades som dogmer och hjälpte honom att dölja den sovjetiska verkligheten från världen och avvärja alla inhemska försök till motstånd. Den stalinistiska religionen tog inte hand om allt, men den rättfärdigade förföljelserna, inspirerade en hälsosam rädsla och vaccinerade de troende mot alla influenser utifrån. Uppvuxen i detta klimat antog Sovjet-människan vissa kännetecken och en speciell uppfattning av världen som återspeglades i språket.

Det som hänt i folkdemokratierna visar att detta fenomen inte är speciellt ryskt. Det empiriskt uppbyggda ryska systemet skapade sig en doktrin, och i alla de länder som antagit denna doktrin har vi sett samma människotyp framträda. Repressionen i Polen var kanske mindre hård än i Ungern, men stalinismen var densamma i de båda länderna. Tjeckoslovakien var mycket mer utvecklat än Rumänien, men båda inrättade samma typ av administration. Och även i de ickekommunistiska länderna, där man inte hade någon politisk polis till hjälp för att upprätta disciplinen, stålsatte de sig och antog en strikt hierarkisk organisation. En speciell intellektuell attityd och ett speciellt språk, specifikt stalinistiskt, har därför kommit att framstå för oss som oskiljaktigt förbundna med ett system.

När vi på avstånd läser officiella kinesiska uttalanden, skrivna på så att säga ”stalinistiska”, förväntar vi oss att finna stalinism i Kina – än mer så för att de maoistiska ledarna har vägrat delta i avstaliniseringsrörelsen och har fortsatt att hålla sig till Stalins föreskrifter. Säkert inte av sentimentala skäl; kinesiska KP har haft mycket att klaga på när det gäller Kremles inblandning. Men för att kunna industrialiseras tvingades det underutvecklade Kina anta den formel som hade nått framgång i Ryssland. Mao, liksom Stalin, var tvungen att offra flera generationer för att uppnå den industrialisering utan vilken socialisering är omöjlig.

Detta är i grova drag vad vi hade trott när vi gav oss iväg, men vi var ändå nyfikna på att se hur den kinesiska versionen av stalinismen såg ut. Kinesiska KP hade rykte om sig att vara relativt flexibelt; dess ledare ansågs vara mycket välinformerade om vad som verkligen ägt rum i Sovjetunionen och om vad det lett till. Vi antog därför att de skulle undvika en del av de överdrifter som delvis orsakats av Stalins brist på framsynthet. Kort sagt, vi förväntade oss att finna en perfekt och, om man kan använda det ordet, ”moderat” stalinism.

Vad vi inte visste, och vilket slog oss från början, var att maoisterna totalt avvisade det

sovjetiska ekonomiska mönstret. Men tveklöst har de behållit ett stalinistiskt koncept som passar deras situation och som de anser fungerar som sporre för massorna. De använder det revolutionära språket från den stalinistiska perioden och riktar appeller till ”klassbröderna som är kapitalismens fångar”. De har därtill behållit teorin om att partiet måste vara monolitiskt och spela en skolande roll. Som vi redan sett skiljer sig den skolning som det kinesiska KP sprider radikalt från det sovjetiska KP:s.

Kineserna vill försäkra sig om landets utveckling utan att hemfalla åt fysiskt tvång och utan att favorisera elitarbetare. Det förekommer inget ackordsarbete i fabriker, stachanovism är inte något man tillämpar, och det finns inga arbetsläger.² Parollerna slår inte fast den tunga industrins grundläggande betydelse, vilket var en hörnsten i Sovjets industrialisering. Jordbruket förblir basen, och som det verkar betraktar ingen det bara som ett medel för att ackumulera kapital till industrialiseringen.

Även om marknaden är långt ifrån mättad och kunderna därmed inte är särskilt krävande, har distributionsorganisationerna redan getts ansvarigheten att kontrollera kvalitén i handeln. Överallt tränas mängder av tekniska kadrer, och trots tidsförlusten tvingas de till en hel del manuellt arbete för att till varje pris förhindra att de ska se sig själva som en elit, vilket skulle kunna ske som ett resultat av deras isolering från massorna. Samma sak gäller byråkraterna, som oundvikligen är många i ett vidsträckt land som är inriktat på centralisering: varje försök att uppnå en levnadsstandard som ens är marginellt högre än massornas blir bestraffat. Inom varje område har man vidtagit liknande åtgärder, vilket visar en omsorg om jämlikhet som aldrig bekymrade de sovjetiska ledarna.

Det måste dock erkännas att en viss jämlikhet praktiserades i Stalins Ryssland; utbildning och sjukvård var till exempel gratis. Men även om alla hade lika stor chans till en början, kom ändå de som ”sprang fortast” att favoriseras. Kineserna har bestämt sig för att hela nationen skall gå framåt tillsammans genom att reducera de skillnader som kan uppstå i ett fattigt land under socialiseringsprocessen till ett minimum; medan man i Sovjet tvärtemot valde att utnyttja dem som incitament.

För att uppnå jämlikhet måste det självklart finnas reglerande mekanismer: den maoistiska teorin tillhandahåller dessa genom en sorts ”kod för gott uppförande” och en ny värdenorm som är anpassad till den kinesiska situationen. Eliten erbjuds aldrig materiella förmåner; den anmodas istället att hjälpa de efterblivna och att förkovra sig genom att tjäna folket. Arbetarna på samhället lägre nivåer lärs att sätta kollektivets välgång först och att helt lita till gemensamma framsteg för att uppnå ett rikare liv – moraliskt rikare till en början, och senare materiellt.

Det är helt klart att ett sådant system är ännu mer ”religiöst” än Stalins. För att vara en ”god kommunist” i Kina räcker det inte att dyrka Mao eller blint lita till Partiet; man måste alltid respektera de moraliska reglerna och motstå minsta själviska eller antisociala frestelse. Jag uppfattade dock denna kinesiska puritanism som förståelig och acceptabel. Man får inte glömma att Kina, ett land som är medvetet om sin underutveckling, fortfarande alltför väl minns den förödelse, som orsakades av korruption, sedeslöshet och själviskhet, och som dominerade landet bara sju-ton år tidigare och vars effekter fortfarande är synliga.

Denna ideologi kan fungera som tillsynsmekanism för den kinesiska ekonomin; den är inte en dogmatism som hittats på i efterhand i syfte att försvara redan tagna beslut. Den föddes efter

² Det är väl känt att “politiskt suspekta” personer ofta sändes ut i kommunerna för lång tid. Detta har skapat många individuella tragedier; men trots allt är denna metod betydligt mer human än deportering till ett tvångsarbetsläger. Att tvingas leva som 80 procent av befolkningen är inte jämförbart med att leva bakom taggtrådsstängsel och utestängas från samhället.

en lång prövning som alla de ”trogna” utstått, och av just detta skäl är den specifikt kinesisk och därför inte så lämplig för export.

Maoisternas ständiga strävan att hålla sig till realiteterna i landets situation begränsar deras anspråk som ”teoretiker”. De gör ofta hellre anspråk på att praktisera enkel stalinism än att erkänna att deras ekonomiska system är radikalt annorlunda än det i Stalins Ryssland. De verkar i ett samhälle som är mitt i en omvandling, som förändras från dag till dag, och de måste ständigt anpassa systemet till nya situationers krav. De föredrar därför att koncentrera sig på ett fåtal grundläggande principer, till exempel när det gäller människans primära uppgift i produktionen, eller prioriteringen av hela kollektivet, utan att systematisera de nuvarande administrativa metoderna, vilka i deras ögon bara är medel (anpassade till omständigheterna) för att uppnå kommunismen. De verkar inte heller bekymra sig för att utvecklingen ska komma att påverkas av de metoder man brukar, eller för att medlen kan påverka det slutliga målet – upprättandet av ett kommunistiskt samhälle – för vem vet exakt hur ett kommunistiskt samhälle skulle se ut?

Det är mycket troligt att de inte är omedvetna om problemet, men att de föredrar att inte lyfta fram det, och att de inte längre tänker framhålla originaliteten i sina erfarenheter, med risk att bli anklagade för revisionism, just när de bittert anklagar Sovjetunionen för det. Paradoxalt är att maoisterna, efter krisen inom den internationella kommunistiska rörelsen, har blivit mer egalitära och mer ”kinesiska” än någonsin. De hävdar trots det att de förblir trogna den stalinistiska doktrinen (vilken reagerade den kommunistiska världen fram till 1956) eftersom detta, tror de, kommer att tillförsäkra dem ledarskapet inom det socialistiska lägret.

Men för att uppnå sina mål tvingas kineserna uppenbarligen att ”dela upp” stalinismen ännu mer än vad deras opponenter gjort. För maoisterna finns, som vi sett, två aspekter på stalinism. Å ena sidan finns de ”grundläggande principerna”, som de betraktar som heliga: klasskampen under den efterrevolutionära perioden, vilken berättigar proletariats diktatur och partiets monolitiska natur, och solidariteten inom det socialistiska lägret gentemot klassfienden. Å andra sidan finns den speciella form som stalinismen antog i Sovjetunionen: partiets relation till massorna och de ekonomiska och administrativa metoder som Mao betecknade som ”nersolkade av misstag”. Enligt hans åsikt måste därför varje parti endast hålla fast vid stalinismens fundamentala principer; han har dessutom befestat dessa i sina verk genom att relatera dem till de speciella förhållandena i sitt land. Det är därför, säger kineserna, som Maos ”tankar” gör alla inhemska problem, kollektiva som privata, möjliga att lösa, samtidigt som man sprider en internationell anda som kan befästa revolutionärernas enhet över hela världen. Varje land måste ha sin egen Mao som, inom det oföränderliga ramverket av stalinistiska principer, tillämpar speciella lösningar på landets speciella problem – ekonomisk utveckling är, låt oss upprepa det, ett speciellt problem.

Men kan den stalinistiska doktrinen då ”delas i två”? Är detta sätt att göra saker en användbar förenkling, eller leder det till oöverstigligen motsättningar? Kineserna har redan, för att försvara Stalin, tvingats tillstå att han begick ”vissa praktiska fel”, medan de samtidigt håller fast vid hans ”riktiga principer”. De har också allt oftare nödgats vraka och välja bland dessa principer, behålla vissa och glömma andra. Ibland försöker de lindra problemet genom att beteckna vissa principer som stalinistiska, trots att de aldrig var sådana, till exempel prioriteringen av den mänskliga faktorn inom produktionen. De påminner vid varje sväng om att Stalin sade att ”människan är det mest värdefulla kapitalet”. Men de är döva för påminnelser om att Stalin också sade ”kadrerna bestämmer allt”, eller att traktorer är viktigare än militanter för att upprätta socialismen. Det är inte passion de saknar när de försvarar Stalin, utan, från och till, övertygelse – även när de pratar om ”grundläggande principer”.

Dessutom begränsar ibland denna trohet till den stalinistiska doktrinen kinesernas förmåga att

korrekt analysera världshändelser. Detta märks särskilt påtagligt när de talar om omvälvningarna i Sovjetunionen under de senaste åren. De fördömer våldsamt Chrusjtjovs och hans efterföljares politik med materiella incitament. Enligt dem lyckas denna politik inte dölja dess verkliga syfte, att säkra privilegierna för de nyrika och återupprätta kapitalism. Men de glömmer att stalinismen alltid har favoriserat mönsterarbetare och tvingat upproriska till tvångsarbete. Efter Stalins död var det av flera olika skäl inte möjligt att återgå till terror, hans efterföljare hade inget annat alternativ än att stödja materiella incitament ännu mer. Detta gjorde de i ett politiskt och ekonomiskt oförändrat sammanhang, eftersom det monolitiska partiet fortfarande satt vid makten och de ”grundläggande principerna” fortfarande respekterades. För att förklara den revisionistiska irrläran tvingades kineserna därför plocka fram en kort fras från Ryska KP:s program från 1961 (åtta år efter Stalins död), enligt vilken Sovjetunionen hade blivit en stat ”för hela folket” (och därför är proletarietets diktatur inte längre i kraft där).

I själva verket visar Sovjetunionens senaste historia att när vissa mekanismer avlägsnas från det stalinistiska ekonomiska systemet så förändras hela systemet kvalitativt. Den sovjetiska politikens monolitiska natur har blivit en broms för den ekonomiska och sociala utvecklingen, utan att ens garantera den doktrinära ortodoxin eller någon kontinuitet i strävandet efter det kommunistiska målet. Detta är så uppenbart att det är omöjligt för oss att tro att det – ens i Kina – går att resa en stalinistisk hybrid på ekonomiska grunder som är helt olika de som Stalin ville etablera.

Otvivelaktigt har maoisterna, som alla andra kommunister, formats av de trettio långa åren av stalinism. Den lärde dem ett tänkesätt, ett språk och metoder för analys och tolkning som de försöker föra vidare till varje ny generation. Men deras egalitära ekonomiska politik ger deras erfarenhet en mycket speciell krydda, liksom den skolning de bedriver. Och det är mycket troligt att den nya generationen kommer att formars mer av denna aspekt av maoismen än av de stalinistiska principerna. I ett land där politiska incitament favoriseras, (vilket kräver frivillig uppslutning av arbetarna och inpräglar en självupppoffrande anda i dem), kommer befolkningen förr eller senare att försöka att befria sig från partiets rigida förmyndarmentalitet.

Den dag då Kina kommer ur den ekonomiska efterblivenheten, och hotet utifrån har minskat, kommer man att tvingas ta sig an de problem som ett utvecklat land möter: som ett resultat av de vanor de tvingas skaffa sig idag kommer de kinesiska massorna inte att kräva mer konsumentvaror, som skedde i Sovjetunionen efter Stalin, utan mer demokrati. Då de valt en annan väg till socialismen än den ryska, kommer kineserna också att uppnå en annorlunda form av socialism.

I nuläget är det särskilt komplicerat att studera det kinesiska samhället och socialismen genom tvetydigheterna i kinesernas språk och begrepp. Vi frestades ständigt att dra paralleller mellan Maos Kina och Stalins Ryssland – om så bara på grund av den intensiva personkulten. Vi var tvungna att ställa samma fråga tusentals gånger för att få kineserna att ”erkänna” vad de verkligen sysslade med under den stalinistiska ortodoxins täckmantal. Jag fick inte svar på alla mina frågor, varken dem som gällde det förflutna eller dem som gällde det nuvarande, och jag känner mig inte kvalificerad att fylla luckorna med personliga teorier. Jag kan bara rapportera det jag såg och hörde.

Historien som kineserna ser på den idag

....

[s 49-63]

De tolv, de sex och frågan om metod

Det faktum att en politiker hjälper till att bygga ett nytt parti är ingen garanti för hans senare lojalitet mot det. Den europeiska arbetarrörelsens historia är fylld av kappvändare som, efter att ha spelat en mer eller mindre militant roll, slutar i det motsatta läget: i Frankrike samarbetade Jacques Doriot, som var kommunist innan han startade ett fascistiskt parti, med tyskarna och iklädde sig Waffen SS´ uniform. I Italien hade Mussolini varit socialist. Och Sir Oswald Mosley, ledaren för de brittiska fascisterna, hade varit en stöttepelare i Labours vänsterflygel. Att en del av det kinesiska kommunistpartiets grundare senare skulle gå över till högern, eller till och med till extremhögern, är inte alls så överraskande. Men för oss är det faktum att de ”gått vilse” inte något skäl för att undvika att nämna deras namn när vi talar om historiska händelser som de var delaktiga i.

Det som var en överraskning för mig under samtalen om det kinesiska kommunistpartiets födelse var den fullständiga naturligheten – jag skulle vilja säga klara medvetenheten – med vilken maoisterna undertryckte alla referenser till dem som, ur partiets synpunkt, hade vanärat sig. Enligt dem raderar en politiker som komprometterat sig automatiskt ut från historien och alla hans tidigare meriter ogiltigförklaras, *ipso facto*. Han bli en ”icke-figur” och hans namn nämns aldrig igen offentligt, såvida partiet inte anser det nödvändigt att fördöma honom som förrädare och fiende till folket. För herr Lin, och alla de andra kineser som jag samtalat med, verkar denna praktik vara helt normal; och de som argumenterar i namn av historisk sanning framstår för dem som försvarare av tvivelaktiga personer.

I det specifika fallet med kinesiska KP:s första kongress är det dessutom svårt för en västerlänning att i detalj vederlägga den kinesiska officiella linjen. Utländska historiker vet inte mycket om denna händelse. Historikerna är inte överens ens om namnen på dem som deltog. Enligt till exempel Isaacs³, var Shao Lizi – framtida dignitär i Guomindang – en av de tolv, men han nämns inte av Schwartz⁴. Andra menar att Chen Duxiu och Li Dazhao deltog i kongressen, medan Edmund Clubb påstår att de inte gjorde det⁵. Det faktum att någon hade deltagit i Shanghai-mötet ansågs inte vid den tiden vara av någon större betydelse, och denna ära framhävdes inte i deltagarens biografier.

Den relativa oklarhet som ännu idag omger händelsen kunde, om kineserna ville bruka rent stalinistiska metoder, tillåta dem att sätta upp sex porträtt av martyrer eller ”goda kommunister” istället för de medlemmar som ”gick vilse”. De kunde till och med deklarerat att det endast var sex delegater utan att chockera historiker. För inte så länge sedan skapade Stalin en praktik av sådana utbyten och förtiganden om händelser som var långt mer kända och mer lättidentifierade.

Men som det verkar är inte kineserna benägna att tillgripa så flagranta bedrägerier. När de lagt fast principen om att historien inte måste visas i sin helhet, känner de sig fria att bara behålla det som de betraktar som väsentligt utan att tvingas fylla i alltför många av de blanka fälten.

³ Isaacs, Harold, *The Tragedy of the Chinese Revolution* (Stanford, Stanford University Press, 1961), sid. 58. [sv. övers. [Den kinesiska revolutionens tragedi](#)]

⁴ Schwartz, Benjamin, *Chinese Communism and the Rise of Mao* (Cambridge, Harvard University Press, 1951), sid. 217.

⁵ Clubb, Edmund, *Twentieth Century China* (New York, Columbia University Press, 1963), sid. 114.

I Shanghai, i huset där det kinesiska KP föddes, får man en god insyn i denna process av historisk förenkling. ”Det fanns tolv, men bara sex av dem är intressanta”, förklarar de, och saken är klar. När man kommer till den röriga historiken för de följande åren, är det dessvärre inte alltid möjligt att värdera effekterna av sådant förtigande eller att upptäcka de verkliga skälen till vissa tystnader.

På vilket sätt är en International nyttig?

Denna praktik av utelämnanden gäller inte bara individer; vissa institutioner – Komintern till exempel – göms undan på ett sätt så att man måste leta mycket noga för att finna något spår av dem i de utställningar och muséer – och det finns gott om sådana – som har till uppgift att sprida den aktuella versionen av den kinesiska historien. Till och med i allmänna parker ser man ofta paviljonger som visar fotografier från händelser i den maoistiska berättelsen. Revolutionsmuséet, som har byggts på Pekings centrala torg inför tjuugoårsjubileet av befrielsen, är en av de största byggnaderna i staden. Kopior av praktiskt taget alla dess utställningar sänds ut till provinsmuséerna, vilka besöks av miljoner för att lära sin historia.

Bland de dokument jag såg överallt och om och om igen, fanns kopior av utländska kommunistiska tidningar som sedan före Andra världskriget hade hyllat det kinesiska KP:s bedrifter. Men jag såg aldrig någon Komintern-publikation. Om man vill ha bevis för vilket intresse utländska kommunister visat deras kinesiska kamraters kamp, kan man dock finna sådant i stora mängder i Tredje internationalens dokument.

I verkligheten var Kommunistiska internationalen, som grundades av Lenin efter Oktoberrevolutionen, inte bara en samordnande organisation; dess syfte var att organisera den proletära kampen över hela världen, direkt och aktivt. För att tillhöra den måste de kommunistiska partierna i olika länder (för det mesta bildade efter splittringar i den dominerande socialistiska rörelsen) acceptera tjuogoen villkor. Av dessa förband ett av dem att genomföra de beslut som tagits av huvudkvarteret, som hade rätt att lägga sig i deras interna angelägenheter. Kominterns ledning förbehöll sig också rätten att utnämna dem **som** de ansåg bäst lämpade att leda partierna. Så varje kommunistparti, stort som litet, gick med på att offra en del av sitt oberoende för det gemensamma bästa.⁶

Vid Kominterns andra kongress 1920 i Moskva deklarerade Lenin att denna regel inte satte utländska partier under det segerrika ryska bolsjevikpartiets diktat, utan tvärtom att detta parti tog på sig uppgiften att hjälpa dess mindre starka vänner.

Dess ledande princip var som följer: ”den proletära internationalismen kräver för det första att den proletära kampens intressen i ett land underordnas denna kamps intressen i världsmåttstock, och för det andra att den nation som förverkligar segern över bourgeoisin skall kunna och vilja bringa de största nationella offer för det internationella kapitalets störtande.”⁷

Den kommunistiska strategin var således utarbetad kollektivt och syftade till att utnyttja varje revolutionär situation till fullo, varhelst den kunde uppstå. Och nu, efter den långa raden

⁶ Med hänsyn till den internationella kommunistiska rörelsens centraliserade struktur kan alla beslut som tagits under denna period av de olika kommunistpartierna, inklusive Kinas KP, härledas till Komintern. Och man kan begrunda det faktum att fram till åtminstone 1935 konsulterade de kinesiska kommunistledarna Moskva mycket regelbundet, även om detaljbeslut. Bara i exceptionella fall, när kommunikation med Komintern var omöjlig, tvingades de ibland att agera självständigt. Flera västliga historiker har försökt att mer noggrant fastslå till vilken grad även andra rangens beslut dikterades av Moskva; men då Kominterns arkiv inte är öppna för utländska forskare tvingas de ofta att nöja sig med ganska otillförlitliga källor eller ta till icke verifierbara gissningar. [Idag – 2014 – är situationen en annan och en avsevärd del av Komintern-arkiven är tillgängliga för forskning – det har tillfört en mängd detaljer, men ändrar inte på bilden i stort – *Red*]

⁷ Se Lenin, ”Ursprungligt utkast till teser i den nationella och den koloniala frågan” i [Tesar till Kommunistiska internationalens andra kongress](#) (juni-juli 1920).

nederlag i Europa, blev Kina i Kominterns ögon centrum för den antiimperialistiska kampen och fick följaktligen högsta prioritet.

De marxistiska klassikerna hade inte på något ingående sätt behandlat problemen i Fjärran Östern, men de hade uppmärksammat den betydelse som Kinas och Indiens uppvaknande skulle kunna få för den politiska omvandlingen av världen. ”Kapitalismens erövring av Kina”, skrev Engels 1895, ”[kommer] att få konsekvenser som bidrar till att det kapitalistiska systemet störtas i Europa och Amerika.” Och Marx hade före honom skrivit: ”De europeiska folkens kommande resning kommer att vara mer beroende av vad som sker i det Himmelska kejsardömet än av någon annan händelse.”⁸

Dessa profetior, som ofta hade upprepats av Komintern-talare, började plötsligt besannas. På 1920-talet skakades verkligen Kina av en serie våldsamma händelser. Fram till 1918 hade ännu ingen fackförening bildats, men nu sköt arbetarorganisationer upp som svampar ur jorden efter ett regn. Strejker utbröt överallt, även i utländskt ägda koncerner, trots de europeiska och japanska flottornas hotande närvaro. Och det var i själva Hongkong, det brittiska öfortet, där de europeiska makterna var starkast rotade, som den första stora kraftmätningen mellan kinesiska arbetare och deras utländska bossar ägde rum.

Den 12 januari 1922 stoppade hamnarbetarna och sjömännen arbetet och krävde 30 procents lönehöjning och fackliga rättigheter. I deras ledning stod en ung sjöman, Su Chaocheng, som senare skulle bli en av de stora inom den kinesiska fackföreningsrörelsen.⁹ Britterna överraskades av rörelsens djärvhet och omfattning, och reagerade till en början genom att komma med hot. Men kineserna, som de hittills betraktat som fogliga, hade en andra överraskning på lut: istället för att återuppta arbetet under de gamla villkoren tågade de ut ur staden. I Kanton välkomnade Sun Yat-sen dem med öppna armar. (Han hade 1920, med hjälp av general Chen Jiongming, lyckats bilda en ny regering.) Över hela Kina, så långt som till det avlägsna nordöst, organiserades spontana stöddemonstrationer och startades insamlingar för de strejkande. Britterna var fullständigt oförberedda för en så stark reaktion med och gav till slut vika; den 8 mars slutade strejken med fullständig seger för sjömännen och hamnarbetarna. En månad senare annonserade Lenin i Moskva med rörande optimism: ”Kina ... har [redan nu] dragits in i den revolutionära kampen, i den revolutionära rörelsen, i världsrevolutionen.”¹⁰ Första maj öppnades grundningskongressen för Allkinesiska Arbetarfederationen i en segerrusig atmosfär.

Hongkong-strejken hade inte inspirerats av Guomindang, även om Dr Sun Yat-sen hade tagit en politisk risk genom att stödja den. Dagens kinesiska historiker hävdar att det unga KP spelade en organiserande roll i strejken, såväl som i bildandet av Arbetarfederationen. Över hela Kina visas fotografier från dessa händelser, med hyllningar till de djärva kamraterna på 1920-talet. Men om man studerar biografierna för de främsta arkitekterna bakom segern i Hongkong verkar detta anspråk vara högst tvivelaktigt. Su Chaocheng, strejkkommitténs ordförande, gick med i KP först 1925¹¹, och hans vice Li Weiming, som blev ordförande för Arbetarfederationen, gick inte med förrän 1926.¹² Dessutom spelade ingen framträdande medlem i partiet vid den tiden någon betydande roll i strejken.

Att veta vem som var med under massrörelsens början är inte bara en akademisk fråga. Det var föremål för en debatt i Komintern som, ett par år senare, skulle övergå i en avgörande

⁸ Dessa citat har tagits ur en rapport av Zinovjev, skriven den 15 april 1927, för att framläggas vid Tredje Internationalens exekutivkommittés nästa plenarmöte.

⁹ Se hans biografi i Wales, Nym, *The Chinese Labor Movement* (New York, John Day Co., 1945), sid. 208.

¹⁰ Lenin, [Till Pravdas tioårsjubileum](#) (2 maj 1922)

¹¹ Su Chaocheng blev 1926 ordförande för de kinesiska fackförbunden. 1927 blev han arbetsminister i den vänsterinriktade Guomindang-regeringen i Wuhan. Han dog två år senare i Shanghai vid 41 års ålder.

¹² Li Weiming, den förste ordföranden för Arbetarfederationen, dog 1927.

kraftmätning mellan stalinisterna, som var i majoritet i ryska KP (och därför i Komintern), och den oppositionella minoriteten grupperad kring Trotskij.¹³ För Stalin, som förfäktade ”socialism i ett land”-linjen, var den viktigaste frågan att finna allierade för att försvara Sovjetunionen mot ett eventuellt antikommunistisk korståg från västmakterna. Helt klart försvagade kinesernas antiimperialistiska kamp dödsfienderna till ”den främsta socialistiska fästningen i världen”, och Stalin var besluten att stödja den största antiimperialistiska gruppen, vilken den än må vara. Han tvivlade på att en kommunistisk revolution skulle ha någon chans i Kina och återopade på ett ganska godtyckligt sätt 1905-års revolution i Ryssland som exempel och deklarerade att Kina först måste genomgå ett kapitalistiskt utvecklingsstadium under bourgeoisens ledning. Guomindang framstod för honom som perfekt lämpat för detta historiska medelklassprojekt, och därför uppmanade han de kinesiska kommunisterna att ovillkorligt stödja Guomindang.¹⁴

Trotskij, som var en större idealist och mer övertygad om möjligheten av en världsrevolution, om så inte omedelbart, menade att Kommunistiska internationals främsta plikt var att till varje pris åstadkomma kommunistiska revolutioner. Med stöd i sin teori om den permanenta revolutionen framhöll han att den kinesiska bourgeoisens tid vid makten skulle bli lika kort som Kerenskij i Ryssland. Enligt honom måste de två faserna i revolutionen – den borgerliga och den proletära – sammansmälta ”likt ett teleskop”. Trotskij förbjöd inte utländska kommunister att sluta allianser med andra partier – och han motsatte sig därför inte att kinesiska KP samarbetade med Guomindang – men han rådde dem att inte offra sina mål och principer för en sådan allians. Nu blev det dock så att de kinesiska kommunisterna, under trycket från Stalin som redan var herre över Komintern, fullständigt tvingades underordna sig Guomindang.

De första kontakterna mellan bolsjevikregeringen och Dr Sun Yat-sen hade tagits under Lenins dagar. Han brukade brevväxla med den kinesiske nationalistledaren.¹⁵ Men det var först i början av 1923, när Sun Yat-sens stjärna åter var dalande, som en pakt kunde nås. Adolf Abramovitj Joffe¹⁶, en vän till Trotskij, reste till Shanghai för att förhandla. Dit hade Sun Yat-sen temporärt förvisats av den illojale generalen Chen Jiongming. Guomindang-ledaren accepterade villigt den sovjetiska hjälpen att reorganisera sitt parti och godtog planerna för samarbete med Sovjetunionen och kommunisterna. De senare var uppenbarligen mycket mindre entusiastiska inför idén om en enhetsfront med nationalisterna – och under deras ledning. Enligt Chen Duxiu tvingades Komintern ta till disciplinära metoder för att få den till stånd. En representant för ryska KP, Michail Borodin¹⁷, anlände strax till Kina som speciell rådgivare knuten till Guomindang. Det var han som drog upp de grundläggande reglerna för det reorganiserade Guomindang, längs liknande linjer som bolsjevikpartiets. Det nya Guomindang höll sin första kongress i Kanton i januari 1924, och kommunisterna deltog, noterbart även Mao Zedong.

Sun Yat-sen hade tillräcklig auktoritet bland sina nationalistiska supportere för att få dem att utan alltför mycket bråk acceptera hans nya politiska inriktning. Det verkar som om han inte var alltför krävande mot kommunisterna, vilka, enligt de principer som gällde då, kunde för-

¹³ Den mest opartiska redogörelsen för den roll som den kinesiska frågan spelade i duellen mellan stalinisterna och trotskisterna har framlagts av Isaac Deutscher i [Den avväpnade profeten: Trotskij 1921-1929](#) (Coeckelberghs Partisanförlag AB, Mölndal 1972). Deutscher visar speciellt att även om Trotskij i grunden hade rätt var hans reaktion på Stalins kinesiska politik väl sen, eftersom han inte offentligt framförde sin hårda attack förrän 1927.

¹⁴ Enligt Moskva blev Guomindang, efter det reorganiserats av Sun Yat-sen, ett ”block av fyra klasser”: bourgeoisien, småborgerskapet, arbetarna och bönderna.

¹⁵ Se Pischel, Enrica Collodi, *Le origini ideologiche della rivoluzione cinese* (Turin, Einaudi, 1959), sid. 121.

¹⁶ Adolf Joffe, en av de mest briljanta sovjetiska diplomaterna och fredsförhandlare i Brest-Litovsk, begick självmord i november 1927, i protest mot att trotskisterna uteslöts ut Ryska kommunistpartiet.

¹⁷ Michael Borodin bodde i USA under femton år och återvände först efter Oktoberrevolutionen till Ryssland. På grund av sina misslyckanden i Kina förpassades han till en obetydlig post.

svara sina idéer och utöva inflytande medan de kämpade under Guomindangs blå banér. Det är kanske av detta skäl som många partiveteraner, utan att säga det öppet, menar att Sun Yat-sen – Joffe-pakten var fördelaktig för den extrema vänstern. Dr Sun Yat-sen trodde ärligt att den nationella kampens övergripande krav för skulle vara starka nog för att avvärja ett klasskrig i Kina. Han skrev också att det i hans land inte fanns fattiga och rika, bara fattiga och mycket fattiga. Enligt honom var de egendomsägande klasserna i Kina så hårt kontrollerade och så förödmjukade av utländska kapitalister att deras rikedom bara var relativ, konstant hotad och inte gav dem några politiska privilegier, ty dessa var redan monopoliserade av utlänningar. Enligt hans åsikt fanns det en enda uppgift för alla kineser: antiimperialism.

Detta var en farlig illusion. De rikaste kineserna, eller om man så önskar, de minst fattiga, var mycket fästa vid sin egendom och sina privilegier, hur blygsamma de än må vara. De var i inga avseenden redo att offra dem på den nationella enhetens altare, och även om de var glada över att se arbetarna i Guomindangs led, var de inte roade av strejker och massdemonstrationer. 1925 började deras rädsla att växa; den ”antiimperialistiska” rörelsen hade nått en sådan styrka att Kantons medelklass upplevde det som om de redan levde i en sovjetrepublik.

Den 30 maj 1925, knappt två månader efter Sun Yat-sens död, besköt britterna en samling demonstranter på Nanking Lu i Shanghai och dödade ett dussintal kinesiska arbetare och studenter. Nästa dag paralyserades staden av en generalstrejk. Även inhemska tjänare lämnade de utländska koncessionerna. Den europeiska kolonin utsattes för en svår nervattack. I Hankou och Kanton gick deras försvarsstyrkor till aktion mot de kinesiska demonstranterna. Den 11 juni dödade brittiska sjömän åtta och skadade tolv i Hankou. Den 23 juni dödade brittiska och franska soldater 52 och skadade 117 i Kanton.

De kinesiska arbetarna besvarade massakern med generalstrejker, och hela befolkningen svarade med en total bojkott av brittiska varor. Hongkong stod återigen helt stilla. I Kanton organiserade fackföreningarna beväpnade strejkvakter för att övervaka den antibrittiska bojkotten. Mer än 2000 gevär delades ut till arbetarna, som omvandlade spelhållorna till sovsalar för de strejkande. Strejkvakter sökte igenom fordon och kontrollerade de gående för att hindra kineser från att föra matvaror till den anglo-franska ön Shameen, som ligger mitt i Kanton. En speciell tribunal som strejkkommittén organiserade utmätte varierande straff till dem som inte åtlodde bojkotten. Arbetarna hade inte officiellt makten i Kanton, men när man såg deras beväpnade representanter i verksamhet, kunde man inte missförstå läget – och den välbärgade kinesen missförstod inte.

Medelklassen kände sig undanträngd och såg sig om efter en stark man, någon som först av allt skulle vara kapabel att återställa ordningen och sedan förändra maktbalansen inom Guomindang, som nu lutade riskabelt mot vänster. De fann sin man i general Chiang Kai-shek¹⁸, vilken från och till visat sitt missnöje med extremisternas intrigerande. Vid Sun Yat-

¹⁸ Chiang-Kai-sheks biografi, som den återges av Harold Isaacs i *Tragedy of the Chinese Revolution* (sid. 81-82), är intressant läsning:

Chiang Kai-shek var son till en moderat välbärgad köpmannafamilj i Chekiang och studerade vid militärskolan i Tokyo när den första revolutionen utbröt 1911. Han skyndade sig tillbaka till Shanghai där han gick med i generalen Chen Qimeis stab. Under Chens beskydd träffade Chiang Sun Yat-sen. Han kom även i kontakt med Yu Yaching, som då redan var en mäktig komprador, och Zhang Qingjiang, en miljonär och bankir och som handlade med tofu och kuriosa. Chiang blev också bekant med Huang Chingyung, en av Shanghais ökända ledare i undre världen, som allmänt vid denna tid anses ha blivit medlem i det mäktigaste hemliga sällskapet i Shanghai, känt som Gröna cirkeln...

Shanghais köttgrytor passade tydligen hans smak, och för en tid finner vi honom som en småhandlare på Shanghais börs. Antingen av vinningslystnad eller okunnighet – uppgifterna är inte entydiga på denna punkt – blev han snart utfattig och hamnade på gatan. Zhang Qingjiang och hans andra sponsorer räddade honom ur hans svåra situation. De löste en del tvivelaktiga skulder, fyllde hans fickor och skeppade iväg honom till Kanton för att söka sin framtid i Sun Yat-sens kretsar. Få investeringar har någonsin gett större utdelningar...

sens död var det inte Chiang som stod närmast i succession, men omständigheterna gav honom fördelar: Liao Zhongkai, den mest vänsterinriktade medlemmen i den döde ledarens inre krets, mördades mystiskt i augusti 1925; och två andra Guomindang-ledare som var aktuella, Hu Hanmin och Xu Zhongji, ombads att lämna Kanton. I ett slag var Chiang nu nummer två i partiet – bakom den räddhågade Wang Jingwei – och redan nummer ett i den nationalistiska armén.

Den 20 mars 1926, samtidigt som strejken fortsatte i Hongkong och den anti-brittiska bojkotten fortfarande var i kraft i Kanton, inledde Chiang Kai-shek plötsligt massarresteringar bland kommunisterna, och inte ens de ryska rådgivarna kom undan. Förevändningen för denna operation var en struntsak, men konsekvenserna blev allvarliga. Wang Jingwei insåg att det var förnuftigt att ta flera månaders semester i Europa, och kommunisterna gav efter utan alltför mycket protester. Chiang blev situationens herre och kunde diktera villkoren för det revolutionära Kanton. De blev drakoniska för kommunisterna. Guomindangs starke man insisterade på att de skulle överlämna listor med sina medlemmar¹⁹ och att de skulle lova att inte längre rekrytera bland hans egna partimedlemmar. Han undanröjde sedan den rättsliga dispyten med britterna i en överenskommelse som nåddes i frånvaro av representanter från strejkkommittén; och denna gång gav Hongkong-strejken, som varat i femton månader, ingenting till arbetarna.

Dagens kinesiska historiker anklagar Chen Duxiu, KP-ledaren, för att inte ha förutsett den nationalistiska bourgeoisieens politiska seger och att inte ha insett Chiang Kai-sheks politiska ambitioner, ens efter hans styrkedemonstration på våren 1926. Efter att han hade uteslutits från partiet gav emellertid Chen Duxiu, i ett brev till medlemmarna 1929, en mycket annorlunda version av sin roll och förklarade att han hela tiden tvingades agera under påtryckningar från Komintern²⁰. De oroväckande nyheterna från Kanton förändrade inte Kominterns inställning till Guomindang. Kommunistiska internationalen slöt till och med Guomindang i sin famn som ett ”sympatiserande parti”; och dess representant, ”kamrat” Shao Lizi, deltog i december 1926 på det sjunde plenarmötet, som på Stalins uppmaning fördömde trotskisterna för deras kritik mot Chiang Kai-shek och politiken med fyra-klass-blocket i Kina!

Chiang kunde så bryta sönder de kommunistiska organisationerna och fackföreningarna i landet utan några protester från sina allierade i Moskva. Stalin var uppenbart inte ovetande om den nationalistiske generalens högertendenser, men enligt hans mening kompenseras det av hans beslutsamhet att bekämpa imperialismen. Genom att ena Kina släppte Chiang – enligt Stalin – loss en revolutionär process *sui generis*. Den ytterst vänstern skulle därför inte motsätta sig hans agerande; och Sovjetunionen skulle ge all möjlig hjälp till den nationalistiska armén, vilken, under Chiang Kai-sheks kommando, marscherade mot norr för att befria

I Kanton kom Chiang Kai-shek med i Sun Yat-sens militärstab. Efter att Sun tagit kontakt med den sovjetiska regeringen, sände han Chiang till Moskva för att studera Röda arméns metoder. Chiang lämnade Kina i juli 1923 och stannade i Ryssland under sex månader... Vid återkomsten till Kanton i slutet av året, blev Chiang Borodins mörkhåriga favorit och rysk militärrådgivare. I maj 1924 grundade de Whampoas militärakademi. Chiang Kai-shek, som var den ende militär som hade varit i Ryssland och studerat ryska militärmetoder, och som därtill såg till att verka lagom radikal, blev det logiska valet som chef.”

¹⁹ Enligt aktuella uppgifter hade Kinas KP i början av 1927 57 957 medlemmar, varav 53,8 procent var arbetare. Men i sin rapport från 15 april 1927 till Komintern sade Zinovjev att partiet hade 15 000 anhängare. [Se Zinovjev: [Tesar om den kinesiska revolutionen](#)]

²⁰ ”Chen Duxiu var rättfram, mjuk och saknade självförtroende”, skrev Deutscher, ”och dessa egenskaper gjorde honom till en tragisk figur. Han uttalade ständigt sina invändningar mot Moskvas politik, utan att kunna hålla fast vid dem. Han underkastade sig Kominterns auktoritet och genomdrev Moskvas politik mot sitt eget bättre vetande.” Då han efter kuppen den 20 mars 1926 blev övertygad om att Chiang Kai-shek förberedde en strid mot KP, bad Chen Duxiu de sovjetiska rådgivarna i Kanton att ta undan 5000 gevär från leveranserna till Chiang Kai-shek, vilka skulle ge kommunisterna möjlighet att beväpna de upproriska bönderna i Guangdong. Hans begäran avsågs. (Se Deutscher, *Den avväpnade profeten*, sid 230-32.)

Kina från krigsherrarna innan man befriade landet från imperialisterna.

Det var i Shanghai på våren 1927 som denna politik fick sina mest förödande resultat. Den orsakade tiotusentals döda, inte bland krigsherrarna eller imperialisterna, utan bland de kinesiska arbetarna. Den 21 mars lyckades arbetarna i Shanghai driva ut krigsherren Sun Chuanfangs demoraliserade trupper. De ville underlätta jobbet för generalissimo Chiang Kai-sheks nationalistarmé, som var på marsch mot staden²¹. Nyheterna om denna seger fick entusiasmen att spira bland kommunister över hela världen. I Paris hyllade Semard, Monmousseau och Cachin den under ett stort möte vid vars slut de sände följande telegram till Chiang Kai-shek: ”Paris arbetarklass hälsar den kinesiska revolutionära arméns intåg i Shanghai. Femtiosex år efter Pariskommunen och tio år efter den ryska markerar den kinesiska Kommunen ett nytt steg mot världsrevolutionen.” Nästa dag publicerade det tyska kommunistpartiets tidning *Die Rote fane* och den franska kommunistiska *L'Humanité* bilder av Chiang Kai-shek på förstasidan, och *Pravda* var också entusiastisk.

Men ”befriaren” hade mer gemensamt intresse med de egendomsägande i Shanghai än med de beväpnade arbetarna.²² Han ödslade ingen tid med att visa detta; och den 21 april 1927 har av arbetare högtidlighållits som St Bartolomeusmassakern, kallblodigt genomförd av Chiang Kai-shek med hjälp av inte bara sin armé utan också av gangsters som snabbrekryterats ur stadens undre värld.²³ Denna tragiska dag har inspirerat till en mängd litteratur, bl a André Malraux’ *Människans lott*. Då massakern, så när som på ett par dagar, sammanföll med öppnandet av Kominterns exekutivmöte i Moskva, satte den Stalin i en pinsam situation. Han var dock tuff och smart nog för att kunna övertyga om att hans politik var den rätta trots den omskakande episoden i Shanghai, vilken – enligt honom – misskrediterade Chiang inför hans eget parti och utgjorde slutet på hans karriär.

Guomindangs regering, som satt i Wuhan, fördömde faktiskt den 17 april 1927 Chiang Kai-shek för hans förräderi i Shanghai. Men Chiang hade redan den verkliga makten i sina händer. Alla försök att motsätta sig honom, som av svaga politiker som Wang Jingwei²⁴ eller av

²¹ Zhou Enlai var en yngling på tjuugoåttå år, utan någon formell militär utbildning och liten erfarenhet från arbetarklassen (från vilken han som son i en stor borgerlig familj hade varit isolerad). Utan någon instruktionsbok om hur man gör uppror och utan någon som kunde råda honom (de flesta rysk rådgivarna befann sig hos Chiang Kai-shek), anlände Zhou till Shanghai endast utrustad med revolutionär beslutsamhet och god teoretisk kunskap om marxism. Edgar Snow beskriver i sin *Röd Stjärna över Kina* (Askild & Kärnekull, Borås 1973, sid. 75-76) Zhou Enlais roll och hur upproret den 21 mars genomfördes:

”Zhou Enlai beordrades att förbereda ett uppror och hjälpa nationalistarmén att inta Shanghai. Inom tre månader hade Kommunistpartiet organiserat 600 000 arbetare och lyckades få till stånd en generalstrejk, men den blev ett fiasko. De obeväpnade och utbildade arbetarna visste inte hur de skulle bete sig för att ’intå staden’. Krigsherrarna i norr, vilka underskattade betydelsen av den första strejken och därefter ytterligare en, högg av en mängd huvuden men lyckades inte stoppa fackföreningsrörelsen; samtidigt lärde sig Zhou Enlai ’hur man leder ett uppror’. Zhou och fackföreningsledare i Shanghai, som Zhao Shiyuan, Ku Shunchang och Luo Yinong, lyckades nu organisera 50 000 strejkvakter. Mousergewär smugglades in i staden och en ’järnskara’ om 300 prickskyttar utbildades till den enda väpnade styrka dessa Shanghai-arbetare hade.

Den 21 mars 1927 inledde revolutionärerna en generalstrejk, som stängde samtliga industrier i Shanghai. De intog först polisstationerna, därefter arsenalen och garnisonen och därmed var segern deras. 5000 arbetare beväpnades, sex bataljoner revolutionära soldater skapades, krigsherrarnas arméer drog sig tillbaka och en ’medborgarregering’ proklamerades.”

²² Chiang Kai-sheks ansiktsbyte var säkert föranlett av västmakternas starka reaktion. Deras krigsskepp besköt Nanking den 24 mars 1927 för att skydda sina landsmän. Detta tolkades säkerligen av Chiang Kai-shek som en uppmaning till att bryta med kommunisterna, om han ville vinna västmakternas vänskap.

²³ Det är värt att notera att Chen Duxius två söner, Chen Qiaonian och Chen Yannian, var bland de tusentals offren under denna blodiga dag. Chen Yannians fotografier och personliga tillhörigheter finns att beskåda i Stora Revolutionsmuseet i Peking.

²⁴ Weng Jingwei slutade sin karriär som kinesisk quisling. 1937 bildade han en marionettregering under japanerna. Han dog i november 1944 i ockuperade Nanking.

nationalistiska krigsherrar som den ”kristne generalen” Feng Yuxiang²⁵, var dömda att misslyckas och gjorde också det. Mindre än tre månader efter Shanghai-incidenten hade alla dessa nationalistiska ”broderfiender” samlats under Chiangs antikommunistiska banér. Kommunisterna var redan utraderade i Shanghai och i Wuhan när ordern om att göra motstånd slutligen kom. Genom att ge upp ambitionen att ena landet och göra det oberoende, gav bourgeoisien efter för utlänningarna, vilka stödde Chiang Kai-shek, försvararen av deras intressen. Men i gengäld befriades de från det proletära hotets fasa, som hade jagat dem så länge som alliansen mellan de ”fyra antiimperialistiska klasserna” hade varat.

Med tanke på allvaret i ett sådant nederlag, kunde man tro att de idag segerrika kinesiska kommunisterna skulle ha studerat dess historia i minsta detalj. Det skulle ha gett dem möjlighet att på ett bättre sätt kunna tolka de förvirrande dokumenten om den grymma repressionen 1927 för den unga generationen, och sprida mer ljus över en viktig händelse i arbetarrörelsens historia.²⁶ Den misslyckade revolutionen berörde inte bara Kina; den ifrågasatte Internationalens principer och dess relationer med nationella partier, och man kan dra lärdomar från den som än idag är av värde för alla revolutionära rörelser. Men så har inte skett. Kineserna har föga intresse av att rota i det förgångna, och de upprätthåller en högst märklig tystnad om händelserna 1927. I Shanghai heter Nanking Lu alltjämnt Nanking Lu, och inte till exempel ”Avenyn med dödsskjutningarna den 30 maj 1925”. Inget monument har satts upp till minne av martyrerna från den 12 april 1927. Visserligen finns några dokument i det stora nationalmuseet som minner om nederlaget, men dessa har valts ut endast för att demonstrera de ”högeravvikandes” försyndelser inom det kinesiska kommunistpartiets tidigare ledning och för att fördöma den störste syndaren av dem alla, Chen Duxiu, partiets förste generalsekretäre.

Ändå anklagade ingen honom under mina samtal för förräderi eller överlagt sabotage. Ingen betraktade honom som en ”folkets fiende”, ingen drog fram det faktum att han efter sin utslutning ur partiet 1929 blev trotskist²⁷. Anklagelsen mot Chen Duxiu är mer subtil än så; den rör framför allt hans oförmåga att korrekt analysera de sociala förhållandena inom Guomindang och i landet som helhet. Han var helt enkelt en ”dålig marxist”, och det var tillräckligt för att han skulle leda partiet i fördärvet. ”Ty kommunisternas styrka ligger i deras vetenskapliga doktrin, och de som vet hur man korrekt ska tillämpa den är säkra på segern”, sade en av mina guider som slutkläm, medan han respektfullt blickade mot porträttet av Mao Zedong.

Den officiella tågordningen för besök i Kina är trots allt befrämjande för diskussioner. När man lämnar en fabrik eller ett museum, just innan den sista koppen te, framhåller alltid kinesen att de behöver kritik och råd; och i namn av vänskapen mellan folken insisterar de på att man ska föra fram sådant. Uppmuntrad av sådana uppmaningar sade jag alltid att jag ansåg att det som de idag lär ut om den ”första kinesiska revolutionen” är ofullständigt, och fortsatte sedan med att lägga fram de fakta som jag redovisat ovan om Kominterns och Stalins roll.

Man lyssnade alltid hövligt på mig och ingen verkade drömma om att protestera mot det

²⁵ Feng Yuxiang, som konverterat till kristendom, flörtade med Moskva en tid som påstådd ”tidigare arbetare”. 1930, tre år efter att han anslöt sig till Chiang Kai-shek, förklarade han krig mot honom, men misslyckades med att besegra honom och blev återigen en av dennes ministrar. 1947 blev han åter dissident, i New York, och försökte få ryskt stöd. Han dog den 5 oktober 1948 i en mystisk brand på det sovjetiska skepp som förde honom till Europa.

²⁶ Paradoxalt nog publicerade ryssarna på sommaren 1966 två politiska biografier, en om Borodin och en om marskalk Blücher, vilka glorifierade deras roll i Kina på 1920-talet och betonade hur ”otacksamma” kineserna är mot sovjetiska KP, som tidigare hjälpt dem så mycket.

²⁷ När Chen Duxiu arresterats av Chiang Kai-sheks polis 1932 hölls rättegången halvt offentligt. Han tog då tillfället i akt för att skarpt attackera Guomindang-regimen. Han dömdes till tretton års straffarbete och dog i maj 1942 vid sextitre års ålder.

majestätsbrott jag begick när jag ifrågasatte den ”store Stalin”, under vars porträtt vår diskussion ofta ägde rum. Några av mina guider verkade överraskade av mina ”teorier”, som om de hörde dem för första gången. De verkade tvivla och tvekade att säga sin mening, och de avslutade snabbt diskussionen med en formell ritual: ”Vårt parti har redan sagt att Stalin begick vissa fel, men hans meriter kan inte ignoreras som de moderna revisionisterna skulle vilja.”

Andra antog däremot utmaningen och försvarade med näbbar och klor linjen om att Chen Duxiu ensam var ansvarig. ”Vårt parti”, sade de, ”var under denna period redan starkt nog för att ledarna ensamma skulle kunna besluta vilken politik man skulle föra. Vi är fortfarande tacksamma mot kamrat Stalin och de utländska partierna för att de hjälpte oss i vår kamp, och vi vägrar att hålla dem ansvariga för fel som våra högeravvikare begick.”

Tanken att Komintern skulle ha haft makt och medel för att pressa sin vilja på de kinesiska kommunisterna framstår för dem idag som fullständigt otrolig. Enligt dagens kinesiska historiker är det inte ens värt att undersöka.

Bara en mycket högt uppsatt person i regimen uttryckte, i ett privat samtal, sin skepticism om Kommunistiska internationals hela koncept, men han dämpade kritiken med generaliseringar om nyttan av organisationer av detta slag: ”I denna fråga är den historiska erfarenheten entydig. Till att börja med fanns Första internationalen²⁸, som vi alla hedrar som arbetarrörelsens pionjär, även om den inte visste hur man skulle få till stånd en revolution. Sedan kom Andra internationalen²⁹, numerärt starkare och uppenbart bättre organiserad. Men under dess tid ägde ingen revolution rum. Det var först efter dess splittring, under Första världskriget, som den stora Oktoberrevolutionen i Ryssland kom till. Senare bildades Tredje internationalen.³⁰ Återigen inga tecken på revolution; men efter dess upplösning 1943 följde en hel serie av revolutioner, bland dem den kinesiska, och mer nyligen, den i Kuba.”

Dessa kommentarer, privat framförda, utgör inte någon bitande kritik av de direktiv som Komintern gav till kinesiska KP under 1920-talet. Kanske förebådar de att kinesiska KP till slut kommer att påbörja en mycket djupare undersökning av denna period; det är för tidigt att veta. Under tiden är ”Chen Duxius höger- och opportunistiska avvikelse” den enda förklaring som ges till unga kineser för det ”första kinesiska revolutionskrigets” tragedi. För dem är Komintern en ”icke-sak”, precis som de andra ”icke-sakerna”, som kommunistpartiets sex grundare vars porträtt inte visas i huset på nr 108 Wang Tse-gatan. ...

Ideologi på landsbygden

Tveksamheter

[s 135-142]

Jean-Paul Sartre har skrivit: “Om en opposition till slut segrar blir den historiens måttstock, och medan man bygger framtiden, avgör man det förgångnas betydelse.”³¹ Varje samhälle, även det mest demokratiska, framställer därför sin egen version av historien. Zhu Deh hade inte fel när han en dag svarade Agnes Smedley – som frågade honom om kineser som hade förrått deras land – att också i Amerika, under självständighetskriget, hade många amerikaner slagits på brittenas sida; men ”det lär man inget om i USA:s skolor”.³² Inte heller de unga fransmännen finner i sina skolböcker några referenser till Pétains triumfartade mottagande t i

²⁸ Första Internationalen grundades i London den 28 september 1864 och lade ner verksamheten efter kongressen i Philadelphia 1876.

²⁹ Andra Internationalen bildades vid en kongress i Paris den 14 juli 1889.

³⁰ Tredje Internationalen grundades i Moskva i mars 1919 och upplöstes den 15 maj 1943.

³¹ I hans förord till Louis Dalmas´ bok *Le Communisme yougoslave* (Paris, Ed. Terre des Hommes, 1950), sid. 9.

³² Smedley, Agnes, *The Great Road*.

det tyskockuperade Paris ett par månader före befrielsen. Och oavsett land så kan man finna liknande exempel.

Den maoistiska revolutionen kastar därför sitt eget ljus över Kinas nyare historia. Dess tolkning har av allt att döma utformats för att skola massorna, vilka, rätt eller fel, anses ha en ganska elementär kultur- och medvetenhetsnivå. Den har därför reducerats till enkla skisser som, med utgångspunkt i en del grundläggande kunskap om det förflutna, gör det möjligt att förklara det som skett – allt med syfte att uppfordra till handling. Ingen i Kina döljer det faktum att denna historieundervisning syftar till att vara till nytta och ska ge omedelbara konkreta resultat. Genom att studera sitt lands och KP:s framsteg, kommer kinesen att inse effektiviteten i det levnadssätt och det värdesystem som har försäkrat maoismens seger. Historien betraktas som ett medel för att i varje medborgare inpränta det ”korrekta politiska tänkandet”, vilket – som vi senare ska se – är nyckeln till hela det nuvarande systemet.

Denna fostrande version av historien framstår ofta naiv för oss, och ibland till och med stötande, när vissa luckor i den är alltför uppenbara. Den underblåser också personkulten på ett sätt som chockerar även de utlänningar som uppriktigt beundrar det som Mao Zedong uppnått. Men för att bedöma detta objektivt måste vi se oss själva som den ”konsument” som den är ämnad för. I den historia som presenteras på detta sätt finner den som till igår var illitterat den enda begripliga förklaringen till dagens liv och hans/hennes tidigare elände; den rättfärdigar även de offer som han/hon måste göra idag och ger livet en mening.

Detta sagt, så lägger kommunisterna för stor vikt vid historien för att de i längden ska kunna reducera den till bara ett instrument för grundutbildning. Inget annat samhälle har någonsin påstått sig vara ett resultat av objektiva sociala lagar – vilka proletariatet, under partiets ledning, tolkat och utnyttjat för revolutionens framgång. För kommunisterna är historien bara analysen av denna process, och de kan inte fuska med den utan att riskera att de skulle komma att förneka skälen för revolutionens existensberättigande och absoluta nödvändighet. Som resultat kommer det mer än något annat samhälle att omskakas när man upptäcker att den officiella historien har förvrängts och förfalskats. Man såg detta i Sovjetunionen, där avstaliniseringen gav upphov till en djupgående och smärtsam skepticism.

Den stalinistiska versionen av historien var ju inte bara en förenkling utan väldigt ofta en medveten förfalskning, som syftade till att rättfärdiga striden inom partiet, förtalet och repressionen. Det var efter att han hade eliminerat det bolsjevikiska gamla gardet som Stalin monopoliserade alla kanaler för allmän information och undervisning: han ansåg att han själv var fri att sprida sin personliga version av historien och av sammandrabbningarna med andra ledare. För den vanlige medborgaren fanns det inget sätt att kontrollera hans uttalanden eller att jämföra dem med andras redogörelser. Det var i denna anda som *SUKP(b) Kortfattad Historia*³³ producerades. Denna publikation var mer än en historiebok: den gjorde också anspråk på att sammanfatta doktrinen. På de sovjetiska universitet där jag studerade lärde man ut ”Marxism-leninism” med detta standardverk. Efter varje kapitel försågs vi med texter av marxismens klassiker, vilkas syfte var att teoretiskt rättfärdiga de praktiska steg som Stalin tog, till vars ära all marxism på så sätt bidrog.

Detta system bildade en sammanhängande helhet: det förflutna, det nuvarande och framtiden samverkade till att uppamma en beundrande tillit till partiledarnas visdom. Man måste tro på systemet i dess helhet och alla de tolkningar av historien som det tillhandahöll, från de ryska socialisternas första kongress i Minsk vid slutet av förra seklet, fram till femårsplanerna, med Oktoberrevolutionen, inbördeskriget, NEP (Nya Ekonomiska Politiken) och kollektiviseringen: allt var så tätt sammanknutet att minsta ifrågasättande av ens en del av det riskerade

³³ *Kratkii Kurs V.K.P. (b)*.

att få hela systemet på fall.

Efter Stalins död fann sig därför hans efterföljare fastlåsta. Ingen av dem kunde axla vare sig den döde ledarens doktrinära ofelbarhet eller diktatoriska makt utan att riskera de andras fysiska existens. Kontrollmaskineriet måste därför modifieras och vissa repressiva metoder överges. Stalins arvtagare drevs oundvikligen att offentligt fördöma hans styrelsemetoder, resultatet av den oacceptabla ”personkulten”, för att visa att den nya linjen återupprättade leninistiska normer. Detta gjordes 1956, vid SUKP:s tjugonde kongress.

Men Chrusjtjov, författaren till den berömda ”hemliga rapporten”, föreslog att endast två kapitel i den stalinistiska historieboken skulle revideras. Han menade att de andra, som gällde händelser före 1937, inte kunde omprövas utan att påverka helhetens sammanhang. Detta var uppenbart en illusion. Avslöjandena om koncentrationslägren och andra maktövergrepp framkallade, som kunde ha förutsetts, en samvetskris och tvingade kommunisterna att fundera över orsakerna till denna avvikelse i systemet (alltför ofta, tyvärr, utan att de själva sade något om det). Allt kunde inte förklaras enbart med en mans galenskap, och otillräckligheten i de officiella förklaringarna underminerade ytterligare ryssarnas förtroende för sitt parti. För att ersätta den stalinistiska ortodoxin med ett trovärdigt system skulle det ha varit nödvändigt att börja om från början med arbetarrörelsens historia och sprida ljus över en massa fakta och att ”återuppliva” en väldig mängd människor som Stalin trodde han hade raderat ur historien för alltid genom att inte nämna dem i sina böcker.

Sovjetledarna varken visste hur man skulle kunna eller vågade gå så långt. Som Stalins elever tillgrep de hans egna mått och steg mot honom: vid varje möjligt tillfälle raderade de hans namn från historien. Denna påtagliga nya förfalskning bara förstärkte den moraliska kris som idag ännu skakar en hel generation av kommunister, både i och utanför Sovjetunionen.

Den stalinistiska historieuppfattningen, vilken för en tid otvivelaktigt var effektiv, har idag blivit en broms för det sovjetiska KP:s interna och internationella aktiviteter. Efter en sådan erfarenhet kan man inte längre döma den maoistiska versionen av historien bara utifrån dess omedelbara verkan och lämna den med det; man måste ställa frågan vilka återverkningar som skulle bli följden om den revideras inom en mer eller mindre nära framtid.

Kanske var jag offer för min benägenhet att alltid jämföra den kinesiska kommunistiska erfarenheten med den ryska, men närhelst jag noterade ett utelämnande eller en osanning i mina guiders redogörelser, tänkte jag på vilka konsekvenser som ett tillrättaläggande av dess oriktigheter en dag skulle kunna få för kinesernas ”politiska och moraliska hälsa”.

När allt kommer omkring så är Mao Zedong inte längre ung, och han har också sagt att han ”förbereder sig för att möta den allsmäktige guden” i en nylig intervju som han gett till Edgar Snow³⁴. Kommer av-maoiseringen, som snart kan komma, att bli jämförbar med av-staliniseringen? Troligtvis inte, men de kommer åtminstone ha en del gemensamt. Man slås av att den stora svagheten i det kinesiska historiesystemet ligger i att det upprepar de förfalskningar om arbetarrörelsens historia som Stalin införde. Under firandet av den sovjetiske diktatorns sjuttioårsdag 1949, demonstrerade hans kinesiska efterföljare hans politiska geni med citat ur hans tal, vilka faktiskt visade på hans bristande omsorg om den kinesiska revolutionen. Om det är sant att han 1927 sade ”i Kina bekämpar den väpnade revolutionen den väpnade kontra-revolutionen”, är det inte mindre sant att för honom var ”revolutionen” Chiang Kai-sheks och hans soldaters, vilka vände sig mot arbetarna ett par månader senare. Citat av detta slag har idag försvunnit från kinesiska läroböcker och muséer, och Stalin refereras inte längre som den begåvade analytikern av revolutionen i Kina, och inte heller citeras han. 1956, när Mao Zedong publicerade två kritiska essäer om ”De historiska erfarenheterna av proletarietets dikta-

³⁴ Se hans intervju med Edgar Snow i *Candide* (februari 1965).

tur”, kunde man för en stund tro att kinesiska KP skulle bli först med att öppna dokumenten om relationerna mellan Stalin och de utländska partierna. Men inget skedde. Kineserna ansåg det lämpligt att motsätta sig Chrusjtjov genom att försvara Stalin, men inte att gå så långt som till att göra en grundlig undersökning av den senares ageranden och teorier.

Som vi har sett ledde denna attityd till fullständig tystnad om Kominterns roll under det första revolutionära uppsvinget mellan 1925 och 1927, vilket inte är någon obetydlig sak. Den ledde också till att kineserna begagnade sig av en fördömande jargong med stereotypa bilder när de talade om Stalins fiender, som Trotskij och andra oppositionella ur det gamla bolsjevikgardet. Efter Chiang Kai-sheks kupp i mars 1926 förespråkade antistalinisterna i Moskva en brytning med Guomindang (kineserna säger idag att Mao och hans vänner hade samma önskan). Det var också Trotskij som var den förste att tala i Komintern om nödvändigheten av att skapa de ”bondesovjeter” som Mao höll högt. Mao var med säkerhet ingen trotskist, och det faktum att han i vissa frågor hade samma idéer som den antistalinistiska oppositionen i Moskva bevisar inte att han sympatiserade med dem. Men det visar att kinesernas lojalitet med den stalinistiska versionen av kampen inom Internationalen hindrar dem från att säga allt om denna debatt, vilken var avgörande för arbetarrörelsens framtid och, mer speciellt, för deras egen revolution.

Om kineserna en dag studerar sin verkliga historia, kommer de att tvingas modifiera åtskilligt i den version som sprids idag. På samma sätt kommer de att i de ängsligt vaktade dokumenten om den maoistiska regeringen finna svar på mystifierande frågor. Vid tiden för ”Det stora språnget” gav maoisterna bländande löften som de var oförmögna att hålla. ”Vissa fel” har officiellt erkänts, men på ett så kryptiskt och vagt sätt att en mer kunnig och uppmärksam befolkning inte hade accepterat det. Seriös forskning om dessa frågor skulle tveklöst avslöja missförhållanden i det kinesiska partiets arbete och i dess relationer till massorna.

Det är ingen tvekan om att kommande generationers kineser har en del chocker och själsliga kriser att vänta när de får möjlighet att skapa en korrekt redogörelse för sina förfäders aktiviteter före revolutionen och under det nya Kinas tidigaste dagar. Men enligt min mening är det inte heller någon tvekan om att dessa upptäckter kommer att vara mindre smärtsamma än de som ryssarna gjorde efter tjugonde kongressen. Ty i den maoistiska historien jagar inte andar från prominenta kommunistledare som avrättats i en blodig strid om makten. Till skillnad från Stalin likviderade Mao varken sina föregångare eller terroriserade sina stridskamrater med förföljelser: den kinesiska revolutionen åt inte sina unga. Och man förvånas också ibland av stabiliteten i det team som har styrt Kina under nästan arton år. Dessutom, om man ser med vilket lugn Zhou Enlai försäkrar att det inte finns några koncentrationsläger i Kina, övertygas man om att de avslöjanden som kan komma efter Maos död eller senare kommer att få mindre allvarliga konsekvenser än de som gjordes vid det ryska KP:s tjugonde kongress.

Jämförelsen mellan de maoistiska och de stalinistiska erfarenheterna skulle även vara till stor fördel för Mao. Stalins försvarare menar att hans repressiva metoder ”tvingades” på honom av det ekonomiskt och politiskt underutvecklade Ryssland, vilket han ville modernisera och industrialisera på kortast möjliga tid. Men 1949 var Kina knappast mer utvecklat än Ryssland 1917, och Maos ambitioner var inte mindre än Stalins; men detta verkar ändå inte ha ”tvingat” honom till att ständigt tillgripa våld. Grunden i hans system är en intensiv indoktrinering, men det ideologiska tryck man ser utövas i skarpa politiska konflikter utvecklas aldrig till blodig förföljelse.

Det är inom detta ramverk man också måste placera Rödgardist-rörelsen, vilken på sätt och vis är mer chockerande genom den nyhet den representerar bland kommunistiska regimer än för dess ”överdrifter”. Att massorna tar till aktioner för att skynda på en social process kan verka störande på grund av de grova förenklingarna, men detta kan på inget sätt jämföras med

polis- och byråkratisk repression. En rörelse som de Röda gardena, som har stor frihet att agera, utgör en mycket stor kalkylerad fara för ledarskapet. Mao måste verkligen lita på den positiva roll som massornas påtryckningar spelar för att sätta igång ett sådant företag. Om de Röda gardena har fört sociala konflikter till ytan och inte uppför sig som aktörer i en väl-regisserad balett, är det för att fröet till dessa konflikter redan existerade i samhället. Och partiet, som hjälpte till att öppna bölden, har gått med på att betala priset för operationen genom att offra en del av sina kadrer. Maos prestige har i folkets ögon tveklöst stigit, ty han har åter demonstrerat att han är situationens herre och inte ledaren för en ny styrande grupp.

Det är helt klart att Maos ställning i partiet aldrig har varit samma som Stalins i hans parti. Mao behövde aldrig framhålla sig själv eller och sina meriter mot de mer distingerade kamraterna på högre positioner för att kräva makten efter revolutionens seger. Det fanns ingen Trotskij som utmanade honom. Det var varken Chen Duxiu, Li Lisan, Wang Ming, Zhang Guotao, eller någon annan ledare i KP som var garanten för segern: kommunismens seger i Kina var en triumf för Mao Zedong och hans strategi, och ingen ifrågasätter detta. Inte heller hade Mao en högt vördad föregångare som Lenin med vilken han ständigt måste jämföras – han besparades Stalins roll som andlig arvtagare, skrupulös verkställare och ende trogne efterträdare. Han är sin egen Lenin och, som allt vittnar om, har detta väldigt mycket förenklat hans relationer med sina stridskamrater.

Inte heller vägledades Mao av någon väletablerad teori om den kinesiska revolutionen. I en intervju som han gav till Anna Louisa Strong 1946 anmärkte Liu Shaoqi – republikens nuvarande ordförande – att Marx och Engels utvecklade sin teori på basis av förhållandena i Europas länder, och att de sällan talade om Asien³⁵. Deras allmänna teorier gällande klasskrig och historisk utveckling är med säkerhet universellt giltiga, men en marxistisk teori för revolutioner i Asien måste fortfarande utvecklas: Mao tvingades därför att ta sina egna beslut, göra en klassanalys av det kinesiska samhället och utarbeta en revolutionär strategi bara vagt härledd ur marxistiska principer. Han gav till exempel bönderna den ledande rollen i revolutionen, och för att säkra sin armés homogenitet införde han en rent moralisk ”uppförandekod” – man kan ifrågasätta om dessa lösningar anslöt till en marxistisk doktrin. För honom var målet förvisso upprättandet av ett socialistiskt samhälle, men han ensam valde medlen för att uppnå det. Och detta har varit fallet inte bara under inbördeskriget utan även sedan han kom till makten.

En del kanske frågar sig om denna Maos ”asiatiska marxism” skulle ha erkänts av Karl Marx som ett bidrag till hans system. Men denna fråga kommer inte att ställas fullt ut förrän Kina är ett industrialiserat samhälle med tillräckliga produktivkrafter till sitt förfogande för att föreställa sig att i praktiken förverkliga den marxistiska utopin. Först då kommer det att bli möjligt att avgöra om de maoistiska bidragen var till hjälp för att skapa ett jämlikt och fritt samhälle som befrämjar människans fulla utveckling, så som Marx föreställde sig. För närvarande har syftet med Maos teoretiska generaliseringar helt enkelt varit att säkra sammanhållningen och utvecklingen av ett bondeland som tills igår ännu var indränkt i ett högst antisocialt konfucianskt värdesystem. Den maoistiska etiken borde, i princip, förse kinesen med ett uppförandemönster som han måste iaktta för att skapa detta framtida samhälle och få det att fungera. Det är också alltför tidigt att avgöra huruvida denna etik inför en disciplin som är mer baserad på lydnad än eftertanke, och huruvida den riskerar att få steriliserande effekter.

Men Maos kompanjoner är inte yngre än honom och medan man kan beundra ledargruppens stabilitet måste man också notera att litet friskt blod har tillförts. Under de kommande åren

³⁵ Marx talade onekligen om det ”asiatiska produktionssättet”, och detta begrepp ledde till många kontroverser bland marxister fram till 1930-talet och på nytt under de senaste åren. Men kineserna, precis som Stalin tidigare, föredrar att ignorera detta problem och håller sig till den europeiska historiska perioden.

kommer med nödvändighet yngre män att ta över och det är legitimt att undra om de kommer att ha samma sinnesanda som de som ”gjorde revolutionen”. I USA förutspår en del att det oundvikligen kommer att bli en kamp om makten där och att den revolutionära iveren bland Maos efterträdare kommer att vara mindre glödande.

Det skulle kunna vara så att amerikanerna tar sina egna önskningar för verklighet och att deras förutsägelser är inspirerade av bedrägliga jämförelser mellan Ryssland efter Stalin och dagens Kina. Systemen i dessa två länder är radikalt olika. Det finns inget som stöder antagandet att Maos död kommer att leda till en liknande situation som efter Stalins död; inget tyder på att de som avlöser det ”gamla gardet” kommer att vara mindre messianska, att de kommer att vara mindre nitiskt hängivna den ”asiatiska kommunismens” sak. Men det finns en risk att de kommer att vara mindre flexibla än sina föregångare.

Vi fick intrycket, från ganska tvivelaktiga källor måste erkännas, att de nuvarande ledarna är mycket angelägna om att försäkra sig om en harmonisk efterföljd till den store mannen. Detta har, till exempel, fått de kinesiska kommunisterna att ”inte publicera en officiell historia för Kinas KP, utan bara en kronologi över händelser och en samling dokument som tillåter att olika problem studeras var för sig”.³⁶

Detta beslut, som togs två år efter Stalins död, när ryktena från Moskva talade om den stora revisionen, verkar visa att maoisterna är medvetna om den provisoriska karaktären hos den historia de lär ut idag. Kanske de har för avsikt att snart modifiera den för att möta kraven från en mer utbildad och mer nyfiken generation som inte nöjer sig med de nuvarande läroböckernas förenklingar, naivitet och utelämnanden. Om maoisterna lyckades få till stånd en sådan revision utan att framkalla alltför många chocker och kriser, skulle de visa att av-maoiseringen kunde vara berikande och inte ett avfärdande av skrifterna från en man som på en gång var den kinesiska revolutionens påskyndare, teoretiker och historiker. Och det skulle då återigen bevisa att den ryska erfarenheten är en mycket rikare källa för kinesernas utbildning än de vill erkänna.

Översättning: B Svensson

Lästips – mer om den tidiga kinesiska kommunismen (främst 1920-talet)

Dokument:

[Trotskij om Kina](#) (förutom Trotskij-texter ges här också länkar till många andra dokument, inklusive Chen Duxius brev till kommunistpartiets medlemmar som Karol hänvisar till)

Historiska arbeten:

Kenth-Åke Andersson: [Om kinesiska revolutionen 1925-27](#)

Fernando Claudín: [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 1](#) (Kina behandlas i kapitel 4)

Harold Isaacs: [Den kinesiska revolutionens tragedi](#) (en klassiker under översättning)

³⁶ Se Pischel, Enrica Collotti, *Le origini ideologiche della rivoluzione cinese*, sid. 284. Notera också att den statliga kommitté som ansvarar för publicering av dokument är underställd Zhou Enlai.